

6. Павліченко Л.В., Комунікативні стратегії тактики випитування інформації (на матеріалі англomовного дискурсу досудового слідства) / Л.В. Павліченко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 39. – 2011. – С. 135–139.

7. Закон України: Кримінально-процесуальний кодекс України від 12.01.1961/ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961 р. – №2 – стаття 15.

8. Фунікова О.В., Проблема навідних запитань у тактиці слідчих дій / О.В. Фунікова // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. – Вип. 10. – 2010. – С. 100–105.

9. Закон України: Кримінальний процесуальний кодекс України від 25.05.2012 // Офіційний вісник України. – 2012 р. – № 37. – стор. 11. – стаття 1370. – код акту 61601/2012.

10. А.С. Токарська, Засоби масової комунікації як спосіб удосконалення правової комунікативної діяльності // Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9. – С. 158–164.

11. Пушкач В., Теоретична модель підготовки правників у галузі лінгвоюрисистики / В. Пушкач // Вісник Львів. УН-ТУ Серія філол. – Вип. 50. – 2010. – С. 339-341.

Падалка Л.О.

*головний спеціаліст-юрисконсульт,
Управління Пенсійного фонду України
в Дзержинському районі м. Харкова*

«ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ» ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ КАРТКОВОГО БІЗНЕСУ

Аналіз стану криміногенної ситуації у сфері функціонування платіжних систем в Україні та закордоном свідчить, що разом з обсягами карткових розрахунків паралельно росте і рівень «карткової» злочинності, так званого «кардингу» – протиправного використання платіжних карток для покупки товарів чи одержання послуг.

У Європі та Америці про дану проблему почали говорити ще з 30-х років тому, коли злочинність у сфері пластикових карток лише зароджувалась. Фахівці умовно виділяють наступні етапи становлення в Україні «карткової» злочинності:

- становлення ринку платіжних карток (1995-1996 р.р.). «Карткових» злочинів ще не зафіксовано, злочинці вивчають схеми електронних розрахунків за допомогою платіжних карток, намагаються встановити контакти з працівниками банків;

- укладання банками договорів з клієнтами носить безсистемний характер (1997-1998 р.р.). Недоліки у роботі банківських структур

сприяють вчиненню окремих злочинів, використовуються підроблені картки банків інших країн;

- організовані злочинні угруповання зацікавлені «картковим бізнесом» (1999 р.), сплеск шахрайства в торгівельній мережі;

- банки впроваджують додаткові заходи перевірки і моніторингу операцій з використанням платіжних карток, проводять уніфікацію процедур, стандартизацію договорів з торговими підприємствами (2000 р.). Рівень шахрайства з платіжними картками значно знижується;

- спостерігається зростання «карткової» злочинності (з 2001 р.) [2].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», платіжна картка – спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової або іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором [1].

Інформація про реквізити платіжних карток, особливо про зміст магнітних смуг, стала дуже привабливим товаром. Удосконалюються схеми вчинення злочинів. Спостерігається тенденція до обміну інформацією та взаємодії між злочинними групами різних країн заради досягнення спільних злочинних цілей.

У процесі своєї еволюції з метою попередження шахрайств платіжні картки набувають все більше і більше рівнів захисту. Але коли з'являються нові види захисту, тоді ж з'являються і нові схеми їх підробки. За даними VISA CEMEA основними видами шахрайств з платіжними картками є використання викраденої картки (35% від загальної кількості шахрайств), використання підробленої картки (30%), використання реквізитів картки (28%), інші види шахрайств (7%).

Вивченням проблеми злочинних дій з використанням пластикових карток займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, такі, як: Стрельбицька Л.М., Бистров Л.В., Ніколаюк С.І., Матусовський Г.А., Реуцький А.В., Шепітько В.Ю., Курман О.В. та ін.

Проаналізувавши криміналістичну літературу, можна стверджувати, що важливим елементом криміналістичної характеристики злочинів у сфері виготовлення та обігу банківських платіжних карток є «особа злочинця».

Дослідники по різному підходили до визначення терміну «особа злочинця», але найбільш вдалим, на нашу думку, є поняття, запропоноване В.О. Коноваловою та В.Ю. Шепітьком – «це соціально-психологічне поняття, що охоплює сукупність типових психологічних і моральних якостей індивіда, які формуються в результаті вчинення

злочинів» [3, с. 358]. У криміналістичному значенні особа злочинця – це система узагальнених ознак, що охоплюють дані демографічного характеру, моральні властивості та психологічні особливості [4, с. 11].

Як зазначає А.В. Реуцький, злочини у сфері виготовлення та обігу платіжних карток вчиняють дві групи осіб: а) працівники банківських установ і процесингових центрів, працівники підприємств, що виготовляють або обслуговують розрахунки платіжними картками (колишні), і б) сторонні особи.

Перша група характеризується в основному певним посадовим, службовим становищем і, відповідно, має повноваження, можливість доступу до даних про емітовані платіжні картки та їх власників, а іноді й PIN-коди, а значить, може здійснювати злочинну діяльність, виконуючи свої службові обов'язки. Для цих осіб характерні знання нормативних правил, що регулюють обіг платіжних карток, компетентність у питаннях механізму їх випуску й/або обігу, поінформованість про технологію їх виготовлення. Ця група має широкі ділові й особисті зв'язки, володіє важливою інформацією, у тому числі й тією, що становить банківську й комерційну таємницю. Злочинці цієї групи, як правило, раніше не судимі, інакше вони не були б допущені до роботи з платіжними картками й грошовими коштами.

Другу групу осіб, на відміну від першої, характеризують такі якості, як витонченість і винахідливість у пошуку способів учинення злочинів у сфері виготовлення та обігу платіжних карток, бажання зайняти більш високе положення у суспільстві й здобути матеріальні блага. Це професіонали своєї справи, уважні, спостережливі й освічені люди. Найчастіше злочинці цієї групи добре поінформовані про використовувані засоби захисту платіжних карток взагалі та про конкретні банки, зокрема. Їм добре відомий правовий аспект їх злочинної діяльності – способи й методи роботи правоохоронних органів, відповідальність за вчинювані діяння [5, с. 81-82].

Представники обох груп у своїй переважній більшості високоосвічені (близько 60%): мають вищу економічну, технічну або юридичну освіту й відрізняються від інших правопорушників наявністю спеціальних знань, а в окремих випадках – професійною підготовленістю. Освіту злочинці одержують не тільки в навчальних закладах, а й у кримінальному середовищі (набуття злочинних навичок в організованих злочинних групах і співтовариствах, навчання потенційних злочинців на спеціалізованих сайтах і форумах, присвячених вчиненню злочинів у сфері виготовлення та обігу платіжних карток). Узагальнення практики підтверджує таку тенденцію: чим витонченіше способи злочинців, тим відносно вищий освітній рівень осіб, які їх вчиняють» [6, с. 89].

Серед злочинців даної категорії злочинів переважають чоловіки – 80,77%, однак останнім часом активізувалися й жінки, що пов'язане з професійною орієнтацією деяких спеціальностей і робочих місць для жінок.

Зростає кількість злочинів у сфері виготовлення та обігу платіжних карток, що вчиняються за попередньою змовою групою осіб, нерідко з розгалуженими міжрегіональними, а іноді й міжнародними зв'язками. Т.І. Абдурагімова вказує, що це обумовлюється декількома причинами:

1) надзвичайно високою прибутковістю цього виду злочинної діяльності;

2) технологічною складністю й необхідністю значних матеріальних внесків при повній підробці платіжних карток (придбання термопринтерів, ембосерів і комп'ютерної техніки, приладів для копіювання магнітної смуги тощо);

3) складністю, а часом і неможливістю для однієї особи довести до кінця злочинний намір – від одержання даних емітованих діючих платіжних карток до вчинення злочину з їх використанням [7, с. 42].

Кореляційні залежності такого елемента криміналістичної характеристики даного виду злочинів, як особа злочинця, можуть мати різні напрями: «сліди злочину – спосіб його вчинення – злочинець», «місце й обстановка вчинення злочину – злочинець», «час вчинення злочину – злочинець».

Таким чином, підсумовуючи викладене, можна сказати, що кореляційні залежності такого елемента криміналістичної характеристики електронні безготівкові розрахунки останніми роками в Україні набули значного розповсюдження. Інтенсивне впровадження платіжних карток як в Україні, так і у всьому світі супроводжується здійсненням ряду протиправних діянь, пов'язаних з їх використанням. Щорічно від махінацій із платіжними картками потерпають банки, їх клієнти та інші суб'єкти фінансових відносин. Тому проблема шахрайства з платіжними картками в практиці українських банків очевидна і потребує подальшого вирішення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05 квітня 2001 року. – [Електр. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2346-14/page>

2. О.І. Савицька, А.А. Фурсова Стан фінансової безпеки міжнародних платіжних систем, зокрема у сфері функціонування пластикових карток. – [Електр. ресурс].- Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2008_5_2/zbirnuk_O_FN_5_%D0%A7_2_194.pdf

3. Коновалова В.О. Юридична психологія: академ. Курс/ В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. – К.: Ін Юре, 2004. – 424с.

4. Шепітько В.Ю. Соціально-психологічні характеристики особи злочинця в криміналістиці: проблеми використання типології та можливостей моделювання/ В.Ю. Шепітько// Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук.-практ. матеріалів/ редкол.: М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, Л.М. Головченко [та ін.]. – Х., 2005. – Вип. 5. – С. 5-11

5. Реуцький А.В. Розслідування злочинів у сфері виготовлення та обігу платіжних карток: монографія / А.В. Реуцький; за ред. В.О. Коновалової.- Сімферополь:Салта, 2010.-226 с.

6. Личность пре ступника: кол. моногр. / отв. ред. В.Н. Кудрявцев. – М.: Юрид. лит., 1971. – 355 с.

7. Абдурагимова Т.И. Расследование изготовления, сбыта и использования поддельных пластиковых карт/ Т.И. Абдурагимова; под. ред. Е.Р. Россинской. – М. ; Право и закон, 2001. – 128 с.